

KRŠENJE LJUDSKIH PRAVA POVRATNIKA U SREBRENICU

VIOLATION OF HUMAN RIGHTS OF RETURNEES IN SREBRENICA

Senahid Ademović

SAŽETAK

Moderna ustavnopravna i politička teorija ističe da je za određivanje jednog ustavnog, odnosno političkog sistema, najvažnije kakav položaj u tom sistemu ima čovjek, odnosno kako je u tom sistemu određen odnos:vlast-čovjek (građanin). Ljudska prava i osnovne slobode su prirodna prava čovjeka koja se tiču ljudske ličnosti i ljudskog dostojanstva. Sa filozofskog stanovišta određena su pojmovima jednakosti, dostojanstva i slobode.Sloboda i jednakost su osnovna obilježja ljudskih prava kao prirodnih prava svakog čovjeka, koja svi ljudi stječu rođenjem i koja im kao takva pripadaju sve do smrti.

Bosna i Hercegovina i oba entiteta su obavezni osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ustav Bosne i Hercegovine, na prvom mjestu, propisuje da se prava i slobode predviđeni u Evropskoj Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini, uz izričitu konstataciju da ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.

Primjena međunarodno priznatih ljudskih prava i sloboda u Bosni i Hercegovini ukazuje na niz specifičnosti kada imamo u vidu ograničavajuće faktore koji su nastali kao rezultat etničke podjele izvedene nasilno u vremenu agresije, na jednoj strani, i zaštite čovjeka kao individue u vremenu mira, na drugoj strani.

Ideja ljudskih prava potiče od shvatanja o urođenom čovjekovom dostojanstvu iz koga proističu osnovna i neotuđiva prava

i slobode koje nikakva vlast ne daruje niti može da uzme.

Zato je načelo nediskriminacije toliko važno za uvažavanje ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ono se svodi na to da čovjeku ne mogu biti uskraćena njegova prava samo zato što posjeduje neko urođeno svojstvo kao što su npr. rasa, boja kože, pol i drugo, ili zato što objektivno spada u neku društvenu grupu bez velike mogućnosti izbora, kao što su npr. nacionalnost ili religija, ili što je to njegovo svojstvo plod slobodnog opredjeljenja kao što je npr. filozofsko ili političko uvjerenje.

Ljudska prava i osnovne slobode se koriste u zajednici i čovjek ih ne može sebično, neograničeno i neodgovorno koristiti. Prirodna prava počivaju na aksiomatskim osnovama. Ona su apsolutna, nepromjenjiva i utemeljena na pravdi. Sva ona skupa, i pojedina od njih, moraju biti podvgrnuta nekim ograničenjima koja odražavaju i štite interese drugih ljudi i cijele zajednice, ali je od velikog značaja spriječiti zloupotrebu ove mogućnosti od strane nedemokratskih režima koji vole da se poistovjete s interesima cijele zajednice i da u njeno ime ukidaju i ograničavaju sva ona prava koja im ne odgovaraju.

Moderni dokumenti o ljudskim pravima i osnovnim slobodama se vraćaju kriteriju demokratije tako što dopuštaju samo ona ograničenja koja su proglašena zakonom/ustavom i koja za cilj imaju prava drugih ljudi, zaštitu morala, javnog poretka i opšteg blagostanja u demokratskom društvu.

Kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda

u Srebrenici nakon okončanja agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu mogu se objasniti istraživanjem i analizom stanja ljudskih prava i njihovom zaštitom koja je ugrožena, prije svega etničkom podjelom što rezultira nedovoljnom zaštitom čovjeka kao individue. Razum je osnovna inspiracija i sadržaj prirodnog prava kao prava svakog čovjeka. Ako je to tako, onda je tu i sadržaj i univerzalizam prirodnog prava kao prava svakog čovjeka bez obzira na kojem dijelu planete živi.

Ključne riječi: diskriminacija, ljudska prava, osnovne slobode, genocid, demokratija, povratnici

SUMMARY

Modern constitutional law and political theory says that for the determination of a constitutional or political system, the most important positions in the system has a man, or as in this system determined the relationship: government-man (citizen). Human rights and fundamental freedoms are the natural rights of man concerning the human person and human dignity. From a philosophical point of view of the specific terms of equality, dignity and slobode. Sloboda and equality are basic characteristics of human rights as natural rights of every man, that all men are acquired at birth and as such they belong to the death.

Bosnia and Herzegovina and both entities are required to ensure the highest level of internationally recognized human rights and fundamental freedoms. The Constitution of Bosnia and Herzegovina, in the first place, that the rights and freedoms set forth in the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and its Protocols apply directly in Bosnia and Herzegovina, with the explicit statement that these acts have priority over all other laws.

The use of internationally recognized human rights and freedoms in Bosnia and Herzegovina points to a number of specific features that we have in mind the limiting

factors arising as a result of ethnic divisions performed violently in time of aggression, on the one hand, and the protection of man as an individual in a time of peace, on the other side .

The idea of human rights comes from the understanding of innate human dignity from which derive the basic and inalienable rights and freedoms that any power not granted, nor can take.

Therefore, the principle of non-discrimination is so important to respect human rights and fundamental freedoms. It boils down to the fact that man can not be deprived of their rights just because they possess some inborn property such as. race, color, sex, etc., or because it is objectively belongs to a social group with no big choices, such as for example. nationality or religion, or what is his status the result of free choices such as. philosophical or political belief.

Human rights and fundamental freedoms are used in the community and one of them can not be selfish, irresponsible and unlimited use. Natural rights are based on the axiomatic basis. They are absolute, unchanging and based on justice. All of it together, and some of them, must be podvgrnuta some restrictions that reflect and protect the interests of other people and the whole community, but it is of great importance to prevent the abuse of this possibility by non-democratic regimes who prefer to identify with the interests of the whole community and that in her name reversed and restrict all the rights that do not suit them.

Modern documents on human rights and fundamental freedoms are returning criterion of democracy by permitting only those restrictions that are declared by law / Constitution and which are aimed at other people's rights, protection of morality, public order and the general welfare in a democratic society.

Violations of human rights and fundamental freedoms in Srebrenici after the end of the aggression against Bosnia and Herzegovina can be explained by the research and analysis of the situation of human rights and their

protection that is at risk, primarily ethnic division resulting in insufficient protection of man as an individual. Reason is the main inspiration and content of natural rights as the rights of every person. If this is so, then there's the content and the universalism of natural law as rights of every person, regardless of which part of the planet lives.

Keywords: discrimination, human rights, fundamental freedoms, genocide, democracy, returnees

UVOD

Geografski, Srebrenica je grad u sjeveroistočnoj Bosni, usredišnjem toku rijeke Drine. Graniči sa bosanskohercegovačkim opštinama: Bratunac, Vlasenica, Milići, Han Pijesak, Rogatica i Višegrad.

U okviru regionalno administrativno-teritorijalnog uređenja u Republici Bosni i Hercegovini, Srebrenica je pripadala Tuzlanskom okrugu koji se sastojao od 19 opština.

„Prema popisu stanovništva iz 1991. god. opština Srebrenica je imala ukupno 37.382 stanovnika, od toga 500-1000 građana boravilo je i radilo u inozemstvu. Nacionalna struktura je izgledala ovako:

27.572 ili 75, 60 % činili su Bošnjaci, 8.315 ili 22, 89 % činili su Srbi, 380 ili 1, 045 % činili su Jugoslaveni, 361 ili 1, 010 % činili su ostali i 38 stanovnika Hrvata. Razliku čine građani koji su boravili u inozemstvu.“¹

Općina Srebrenica se prostirala na 527 kilometara kvadratnih, a po svom lokalno-administrativnom uređenju sastojala se od 19 mjesnih zajednica. Vlasništvo nad zemljom na području Srebrenice uglavnom je pripadalo Bošnjacima. Oni su posjedovali 182, 78 kilometara kvadratnih ili 79, 39 %, a 21, 53 kilometara kvadratnih ili 20, 61 % pripadalo je Srbima.

Srebrenica je bila industrijsko naselje i spadala je u razvijene opštine u Bosni i Hercegovini, zahvaljujući svojim prirodnim

resursima koje je imala na svom području a to su: ruda olova, cinka, boksita, kao i kameni blokovi, šuma, ljekovite vode, lovišta i druga prirodna bogatstva.

U postratnom vremenu ljudska prava u Bosni i Hercegovini utemeljena su u Dejtonskom Ustavu Bosne i Hercegovine i u ustavima entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Ustavno određenje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini ima internacionalnu dimenziju. Dakle, Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, po Ustavu Bosne i Hercegovine, ima primat u odnosu na nacionalno zakonodavstvo u sferi zaštite ljudskih prava.

Nastanak ljudskih prava redovno koincidira sa nastankom moderne pravne države. Uz ljudska prava mora stajati demokratska i pravna država jer „narod je po svom biću izvor suvereniteta“, a ljudi se rađaju i ostaju slobodni i jednaki u pravima (Sadiković, 2001.; 27).

Moderna ustavnopravna i politička teorija ističe da je za određivanje jednog ustavnog, odnosno političkog sistema, najvažnije kakav položaj u tom sistemu ima čovjek, odnosno kako je u tom sistemu određen odnos: vlast-čovjek (građanin). (Pobrić, 2000.; 378).

Tokom agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu u Srebrenici je počinjen genocid u kojem je jedna od bitnih oznaka bilo pobit i raselit bošnjačko stanovništvo i zaposjedanje kuća i ostale imovine prognanika od strane okupatorskih snaga.

Stanje ljudskih prava povratnika u Srebrenici poslije agresije bilo je veoma loše. Ostavriavanje prava na zaštitu privatne imovine i njeno neometano korištenje, trebalo bi da označi mnogo više od proste zaštite imovine koja se ostvaruje u ostalim evropskim zemljama.

Pravo na uživanje socijalne i zdravstvene zaštite povratnika u Srebrenici, značilo bi otklanjanje jedne od krupnih posljedica genocida i stvaranje uvjeta za regeneriranje bosanskohercegovačkog društva. Povratkom u svoje kuće i obezbjeđenjem nediskriminatornog obrazovanja djeci povratnicima u Srebrenicu uspostavila bi se,

¹ Nijaz Mašić: Srebrenica, Agresija, Otpor, Izdaja, Genocid., Sarajevo, juli 1999. god., str. 15.

u mjeri u kojoj je moguće, normalna etnička struktura, kakva je bila i prije agresije i genocida na ovom prostoru.

Činjenica je da sistem vlasti u Srebrenici, dvadeset godina posle rata, nije pružio neophodne pravne mehanizme za zaštitu ljudskih prava zato što se još uvijek nisu uspostavili pravni mehanizmi zaštite i nadgledanja koji bi uzeli u obzir lokalne potrebe povratnika u Srebrenicu.

KRŠENJE LJUDSKIH PRAVA POVRATNIKA U SREBRENICU

Dejtonski ustav Bosnu i Hercegovinu određuje kao demokratsku državu koja funkcioniše prema principu vladavine prava i slobodnih izbora, ali to ne znači da je po svojoj funkciji uređena u skladu sa tom definicijom. Kada se pogleda cijeli sklop institucija i procedura koje sa ljudskim pravima čine osnovne elemente svakog ustavnog uređenja, vidljivo je da Bosna i Hercegovina pokazuje velika odstupanja od svoje ustavno proklamirane definicije države. Pokazalo se da Ustav Bosne i Hercegovine i drugi aneksi koji se bave ljudskim pravima i osnovnim slobodama nisu osigurali prave instrumente za zaštitu ljudskih prava. Najslabiji rezultati su ostvareni na kreiranju pravne države Bosne i Hercegovine.

Država Bosna i Hercegovina sa međunarodnim institucijama koje su prema Sporazumu u Dejtonu dužne da primjenjuju sve obaveze iz tog sporazuma, nisu u prvi plan svoje akcije stavile problem izgradnje moderne pravne države koja bi uz ostalo, bila instrument regeneracije bosanskohercegovačkog društva. Ciljevi izgradnje pravne države su ciljevi ukupne tranzicije Bosne i Hercegovine ka modernoj demokratskoj državi gdje ljudska prava moraju imati svoj primat. Ovim ciljevima obuhvataju se svi aspekti promjena u pravcu stvaranja civilnog društva.

U Bosni i Hercegovini nije moguće izgraditi civilno društvo u skladu sa evropskim demokratskim standardima ako svi članovi njenog društva nemaju jednaka

građanska prava od državnog do općinskog nivoa, kao i pravom osiguranu jednaku institucionalnu zaštitu za ostvarenje tih prava. To država može postići jedino svojim jedinstvenim zakonodavstvom i izgradnjom institucionalnog mehanizma za jednak pristup u ostvarivanju tih prava (Ibrahimagić O; 2004;46.).

Bitna posljedica agresije koja je vođena protiv Republike Bosne i Hercegovine bila je ne samo destrukcija države Bosne i Hercegovine, već i samog bosanskohercegovačkog društva. Najčešći oblici kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda u toku agresije su: progoni, logori i torture, etničko čišćenje, ubistva civila i genocid.

Egzodus i tragedija stanovništva Srebrenice u kojoj je počinjen najmasovniji zločin u poslijeratnoj evropskoj historiji, u svim njenim aspektima, predstavlja holokaust na kraju dvadesetog vijeka.

U toku agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu izvedeno je masovno kršenje ljudskih prava sa elementima genocida i etničkog čišćenja. Teritorijalna osvajanja su praćena deportacijama, progonima i drugim vidovima genocida u namjeri da se okupirane teritorije pretvore u etnički čiste teritorije.

Period od kraja agresije pa do danas ukazuje na činjenicu da je proces povratka u Srebrenicu nezadovoljavajući i da su posljedice etničkog čišćenja vidljive u svim segmentima bosanskohercegovačkog društva.

Povratnicima na prostor Srebrenice ostvarivanje prava na zaštitu privatne imovine i povratka prognanika, propisano međunarodnim sporazumom, trebalo bi da znači više od proste zaštite imovine što je slučaj svih ostalih evropskih zemalja (Sadiković; 2000; 62).

Pravo povratka prognanika u predratna mjesta prebivališta, u Srebrenicu povezano je sa pitanjima zaštite prava na privatno vlasništvo i sva druga ljudska prava koja štiti Ustav Bosne i Hercegovine i Evropska konvencija o ljudskim pravima i slobodama što je sadržano u Aneksu 7 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.

U članu 7 Ustava Bosne i Hercegovine stoji: „Shvatajući da su poštivanje ljudskih prava i zaštita izbjeglica i raseljenih lica od vitalnog značaja za postizanje trajnog mira, strane se slažu i povinovat će se u potpunosti sa odredbama koje se tiču ljudskih prava izloženih u poglavlju 1. Sporazuma u Aneksu 6., (Sporazum o ljudskim pravima), i obaveza koje se tiču izbjeglica i raseljenih lica koje su izložene u poglavlju 1. Sporazuma u Aneksu 7.²

Pravo na uživanje privatnog vlasništva značilo bi zapravo otklanjanje krupne posljedice agresije i stvaranje uvjeta za formiranje multinacionalnog bosanskohercegovačkog društva koje je bilo teško oštećeno. Povratak u Srebrenice bitno je uslovljen efikasnom zaštitom privatnog vlasništva, stanova, zemljišta i sl.

Problem povratka na područje općine Srebrenica je uslovljen brojnim oblicima kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda od kada je povratak krenuo 2000. godine pa do danas.

Sloboda kretanja stanovništva Srebrenice je prepreka pravom izboru povratnika u prijeratna mjesta življenja. Putna infrastruktura ne dozvoljava stanovnicima Srebrenice, a posebno onim u ruralnim dijelovima da se vrate svojim kućama, čime su direktno ugrožena sljedeća prava:

- pravo na biranje prebivališta-član 13, Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i član 12, Međunarodne konvencije o građanskim i političkim pravima i Dejtonski mirovni sporazum (Aneks 7);
- sloboda od diskriminacije-Evropska konvencija o ljudskim pravima član 14, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima član 2, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima član 2. i Opći okvirni sporazum, Aneks 6., član 1, tačka 1 Ustava Bosne i Hercegovine i Republike Srpske.

2 Dejtonski mirovni sporazum, izdavač JP NiO Službeni list R BiH, Sarajevo 1996. god.

Obaveze entiteta Republike Srpske i općine Srebrenica je da poduzmu odgovarajuće korake radi uključivanja rekonstrukcije puteva u listu prioriteta i da se uvede transparentan sistem raspodjele sredstava za rekonstrukciju u općini.

Siromašna količina informacija u Srebrenici je ograničena zbog veoma malog broja medija koji emitiraju svoje programe na području općine. Danas, 2015. godine na području opštine Srebrenica živi oko 10. 000 stanovnika, a informacije bitne za građane od strane Opštine, entiteta dopiru samo do polovine stanovništva.³

Geografski položaj općine Srebrenica otežava prijenos TV signala, pa stoga imamo ograničenu dostupnost informacijama u Srebrenici.

Nemogućnost Općine Srebrenica i entiteta Republike Srpske da populaciji u Srebrenici omogući da imaju mogućnost kvalitetnijeg informiranja putem medija, ugrožava prava svih građana, a posebno povratnika koji žive u ruralnim sredinama.

Po Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima član 10., ugroženo je pravo građana u općini Srebrenica na slobodu izražavanja i pristupa informacijama, pravo na participatorni razvoj po Deklaraciji o pravu na razvoj, član 2, Zakon o pristupu informacijama Republike Srpske, član 4 i Ustav Republike Srpske, član 25.

Nedostatak povjerenja u sudstvo Republike Srpske, posebno sud u Bijeljini utječe na spremnost građana Srebrenice da traže pravni lijek putem postojećeg pravosudnog sistema. Djelimična nezavisnost sudstva podstiče percepciju o generalno niskoj bezbjedonosnoj situaciji u općini.

Proces reforme sudstva je uspostavio značajne promjene u srebreničkom pravosudnom sistemu, ali i dalje postoji veliki nedostatak povjerenja u pravosudni sistem. Time su ugrožena prava svih građana, a posebno povratnika.

Pravo na pravično i javno suđenje pred nezavisnim, nepristrasnim i kompetentnim

3 Izvor. Zapošljeni u opštinskoj administraciji- Odjeljenje za društvene djelatnosti i javne servise

sudom-Evropska konvencija o ljudskim pravima član 6 i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima član 14.

Stanje u zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti ukazuje da imamo više od 50 % stanovništva koje nema zdravstveno i socijalno osiguranje. To je posljedica nesposobnosti organa općinske uprave i vladajućih struktura Republike Srpske da sprovedu domaće zakone koji se odnose na socijalnu sigurnost. Domaći pravni okvir nije u potpunosti usaglašen sa standardima Međunarodnog prava o ljudskim pravima. Na taj način su direktno ugrožena sljedeća prava:

- zabrana diskriminacije po Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima član 14, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima član 2, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima član 2, Dejtonski mirovni sporazum, Aneks 6, član 1, stav 1; Ustav Bosne i Hercegovine i Ustav Republike Srpske;
- pravo na socijalnu sigurnost po Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima član 9, Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske (RS Službeni glasnik br. 5/93) i svjesnost o pravima –Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima član 2.

Općina Srebrenica i entitet Republike Srpske imaju odgovornost da usaglase domaće zakone iz oblasti socijalne zaštite i na taj način omogućiti kvalitetniju sigurnost i socijalnu zaštitu. Republika Srpska ima obavezu da donese domaće zakone koji bi bili u skladu sa Međunarodnim zakonom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Prava djece u Bosni i Hercegovini kao da su nevidljiva u društvenom životu zemlje. Procjenjuje se da u Bosni i Hercegovini od ukupnog broja stanovnika 1/3 čine djeca do 18 godina.⁴

Bosna i Hercegovina je ratifikovala

⁴ Izvještaj o stanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini-Helsinški komitet za ljudska prava u BiH, Sarajevo 2004. god.

Konvenciju o pravima djeteta u decembru 1993. god. čime je ova Konvencija stupila na pravnu snagu i postala sastavni dio njenog pravnog sistema.

Dejtonskim sporazumom potvrđena je važnost ove Konvencije i uvrštena je u Ustav Bosne i Hercegovine. Zakonska regulativa u Bosni i Hercegovini koja se odnosi na zaštitu prava djece je prenesena na entitetske i tretira se kao veliki broj zakonskih projekata u zavisnosti o kom je pravu riječ.

Prema tome, Konvencija o pravima djeteta je zakonski primjenjiva i u Republici Srpskoj - Srebrenici. Nizak nivo obrazovanja u Srebrenici je posljedica loše opremljenosti i osnovnih i srednjih škola. Nizak stepen profesionalne obučenosti nastavnika rezultira ograničenom kvalitetom obrazovanja koji se tiče prava djece na obrazovanje, a koje je prihvatljivo i pristupačno svima.

Na ovaj način se krši jednako pravo na obrazovanje koje je zaštićeno sljedećim odredbama: Evropska konvencija o ljudskim pravima, Protokol 1, član 2; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima ,Opći komentar 13 i Opći komentar (5) o osobama sa invaliditetima, Konvencija o pravima djeteta 28, Bosanskohercegovački zakonodavni okvir o osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju član 3, član 16 i član 19 i Zakon o osnovnom obrazovanju Republike Srpske član 37.

U Srebrenici kršenja prava i diskriminiranje djece , u velikoj mjeri, zavisi i od njihove etničke pripadnosti, religije, ali i političke pripadnosti njihovih roditelja.

Pravosuđe i zakoni u Republici Srpskoj ne uspostavljaju jedinstvene strategije i nivoe osnovne zaštite za djecu u skladu sa konvencijom i drugim međunarodnim standardima.

Nije ostvarena harmonizacija materijalno-pravnih i procesno-pravnih odredbi u svrhu ostvarivanja ujednačenih standarda zaštite djece u Republici Srpskoj - Srebrenici, niti je izvršeno prilagođavanje bosanskohercegovačkih sudova uvođenjem specijaliziranih sudova i sudija specijaliziranih za dječija prava.

Žene čine većinu stanovništva Srebrenice, ali je osvještenost po pitanju jednakopravnosti spolova zanemariva.

Depresivno ekonomsko-socijalno stanje otežava nezavidan društveni položaj žena u Srebrenici. Žene Srebrenice su i dalje nedovoljno prisutne u javnom, političkom, kulturnom, ekonomsko-socijalnom i privatnom životu. Nema ostvarivanja istinske ravnopravnosti muškaraca i žena.

Diskriminirajući odnosi prema ženama su prepreka za korištenje jednakih šansi žena i muškaraca.⁵

Na ovaj način na prostoru Srebrenice se krše prava jednakosti žena u svim aspektima društva kao što su:

- sloboda od diskriminacije po bilo kojem osnovu uključujući spol-zagarantovana Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima član 2 i Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima član 2;
- zabrana diskriminacije po osnovu spola zagarantovana Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima član 3 i Konvencijom za eliminaciju svih oblika diskriminacije nad ženama Article 3;
- zabrana diskriminacije žena iz ruralnih područja-zagarantovana Konvencijom za eliminaciju svih oblika diskriminacije nad ženama Article 14 i Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini (Službeni list BiH br. 16/03) član 10.
- zabrana diskriminacije po osnovi spola ili seksualne orijentacije zagarantovana Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini (Službeni list BiH br. 16/03) član 2.

Ženska ljudska prava i osnovne slobode u Srebrenici nisu dobila svoju punu afirmaciju. Posebno su ugrožena prava povratnica koje se vraćaju u ruralna naselja i nemaju kvalitetnu naobrazbu da bi se mogle uključiti u javni i politički život građana Srebrenice.

⁵ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Izvještaj o primjeni Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena u BiH, Sarajevo, januar 2004.

Država Bosna i Hercegovina se obavezala da će primjenjivati Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama i time se obavezala da će preuzeti sve aktivnosti kako bi obezbijedili odgovarajući društveni ambijent i donijela legislativu za jednakopravnost spolova u BiH i time stvorili pretpostavke za eliminaciju diskriminacije spolova.

Zakon o jednakopravnosti spolova Bosne i Hercegovine⁶ predstavlja prvi pravni propis u oblasti domaćeg zakonodavstva kojim se reguliše ravnopravnost među spolovima i predviđa zaštita od diskriminacije po osnovu spola. On stvara preduslove za unapređenje položaja žena u Srebrenici i predviđa efikasnu pravnu zaštitu i nalaže usklađivanje ostalih propisa domaćeg zakonodavstva sa ovim zakonom.

Teške ekonomske i socijalne prilike u Srebrenici jedna su od kočnica povratka, posebno održivog povratka. Proces privatizacije kontroliše Direkcija za privatizaciju Republike Srpske, koja ne uzima u obzir lokalne potrebe i ne informiše lokalne vlasti i građane o razvoju procesa.

Proces privatizacije je uzrokovao mnoge negativne posljedice zaposlenim u privatizovanim preduzećima a samim tim i ugrozio prava svih građana Srebrenice , posebno povratnika koji nemaju priliku biti uposleni u takvim preduzećima. U ovakvim preduzećima radna mjesta su rezervisana za „one“ koji su stvarali Republiku Srpsku i koji su pripadnici Srpske nacionalnosti - pravoslavci.

Na taj način su ugrožena prava Bošnjaka povratnika kao što su:

- pravo na rad zagarantovano Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima član 7;
- pravo na rad-pružanje pomoći pri odabiru struke, obuka i rehabilitacija, zagarantovano Zakonom o radu Republike Srpske;
- učešće građana u javnim službama, zagarantovano Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima član 25;

⁶ Službeni list BiH br. 16/6, 2003. god.

- Evropska povelja o lokalnoj samoupravi, zagarantovana Zakonom o lokalnoj samoupravi Republike Srpske (Službeni glasnik RS-e br. 20/01; 51/01) član 3;
- svjesnost o pravima, zagarantovana Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima član 2;
- pravo na participatorni razvoj-zagarantovano Deklaracijom o pravu na razvoj.

Time Republika Srpska ima obavezu da obezbijedi da svi građani, uključujući i općinske predstavnike vlasti, imaju pristup informacijama vezanim za proces privatizacije u Srebrenici.

Imajući u vidu moguće dugoročne posljedice koje proces privatizacije može imati, od najveće je važnosti da se uključe i povratnici u proces privatizacije kako bi se osigurala osnova za održivi povratak.

Međunarodna zajednica je, uz državu Bosnu i Hercegovinu, obavezna provoditi odredbe Dejtonskog sporazuma. Početkom 2003. god. usvojena je državna strategija za provedbu Aneksa 7 i to je bio zajednički dokument domaćih institucija i međunarodne zajednice.

Dvadeset godina nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma na području Republike Srpske imamo kolektivne centre. Nacionalna struktura korisnika kolektivnog smještaja u Bosni i Hercegovini ukazuje na to da Bošnjaci zauzimaju najveći procenat korisnika kolektivnog smještaja u Bosni i Hercegovini. Srba je gotovo upola manje, dok je procenat kolektivno smještenih Hrvata niži od 1%.

Spor proces povratka izbjeglica i raseljenih lica u Bosni i Hercegovini, njihova fizička, pravna, ekonomska i socijalna nesigurnost svjedoče o uspješnosti velikodržavnih politika i kršenja ljudskih prava tzv. etničkog čišćenja i dominacije logike segregacije što je veoma pogubno po normalizaciju stanja i demokratsku perspektivu Bosne i Hercegovine.

Lokalne vlasti na području Općine Srebrenica, vrlo efikasno rješavaju slučajeve

kada građani žele definitivno napustiti grad Srebrenicu i prodati svoju imovinu, jer time stimulišu ostanak raseljenih i izbjeglih građana svoje nacionalnosti a koriste raznovrsne načine da sprečavaju povratak Bošnjaka u Srebrenicu.

Možemo konstatovati da je povratak izbjeglih i raseljenih lica i stvaranje uvjeta za samoodrživi povratak osnovna pretpostavka reintegracije Republike Srpske i države Bosne i Hercegovine.

Dejtonski mirovni sporazum je uspostavio institucionalni okvir za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Međutim, i pored postojanja Dejtonskog ustava i najviših standarda o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, ista se u praksi nedovoljno ostvaruju. Entiteti države Bosne i Hercegovine, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska nisu u potpunosti usaglasile svoje ustave sa Ustavom Bosne i Hercegovine o konstitutivnosti naroda BiH. Na ovaj način je i dalje zadržana etnička diskriminacija kao vid kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda, a time i jednaka zaštita ljudskih prava.

Povratak u Srebrenicu više se sprečavao nego ostvarivao upravo od odgovornih institucija Republike Srpske i lokalnih predstavnika vlasti koji su odgovorni za provođenje Aneksa 7 Sporazuma o izbjelim i raseljenim licima. Povratak je uvjetovan i teškim ekonomskim i socijalnim prilikama, jer većinu povratnika čine žene povartnice koje nemaju odgovarajuću naobrazbu i time ostaju bez stalnog zaposlenja i socijalne sigurnosti.

Potpisnici međunarodnih konvencija moraju osigurati da svi građani imaju pravo da budu jednaki, uključujući i jednak pristup zapošljavanju. Ljudska prava i osnovne slobode bi se naročito trebale obezbijediti za ugrožene grupe koje se nalaze na margini društva, što je slučaj za veliki dio povratnika a u Srebrenicu.

S obzirom da entitet osigurava najveći dio zaposlenja na području općine Srebrenica, Republika Srpska mora uspostaviti mjere kojima će se sadašnja praksa prekiniti i

uspostaviti transparentan sistem. Ista je obaveza i za općinske zvaničnike koji su opstruirali transparentan sistem.

Sadašnji Zakon o socijalnoj zaštiti u Republici Srpskoj isključuje neke kategorije stanovništva iz sistema socijalne sigurnosti. Sadašnje zakonodavstvo Republike Srpske (Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata RS, Službeni glasnik br. 25/93 i br. 32/94) ne daje povratnicima mogućnost da dobiju status civilne žrtve rata, i kao posljedica toga da se kvalifikuju za materijalne nadoknade koje ovaj status podrazumijeva, zato što su ovaj status mogli da traže samo pet godina poslije potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma..

Iako propisi sprečavaju mnoge stanovnike Srebrenice da traže svoja prava, zakon je najdiskriminatorniji prema povratnicima, jer su se oni počeli vraćati 2000 god. u općinu Srebrenica. Republika Srpska ne preduzima afirmativne radnje da promijeni ovaj Zakon, koji podrazumijeva nejednak tretman.

Porodice nestalih, iako bi trebalo da budu zaštićene sistemom socijalne sigurnosti, nisu prepoznatljive u zakonodavstvu, pa s toga ovog momenta nisu pokrivena socijalnom zaštitom u Srebrenici. Većina porodica su one čiji su nosioci žene povratnice što ih stavlja u nejednak položaj u poređenju sa porodicama poginulih boraca Republike Srpske.

Sve osobe imaju pravo na najviši dostupan standard fizičkog i mentalnog zdravlja koji uključuju pravo na zdravstvenu zaštitu, medicinu rada, zaštitu životne okoline i pravo na pristup informacijama koje se tiču pitanja zdravlja. Povratnici u Srebrenicu imaju pravo na zdravstvenu zaštitu bez ikakve diskriminacije, uključujući i onu na osnovu mjesta boravka kao što je slučaj sa ruralnim područjima.

Općina Srebrenica i Dom zdravlja Srebrenice nisu pružile adekvatnu zdravstvenu zaštitu povratnicima u Srebrenicu, posebno ugroženim kao što su žene, djeca, starije osobe i osobe sa invaliditetom.

Postojeće zakonodavstvo Republike Srpske krši prava djeteta jer su odlukom Fonda za zdravstveno osiguranje Republike Srpske

od 29. marta 2002. god., ukinuli mogućnost djeci od jedne do petnaest godina da budu osigurana. Na ovaj način krše se prava djece i u Srebrenici koja su zaštićena Konvencijom o pravima djeteta.

Osnovno obrazovanje u Srebrenici mora biti obavezno i slobodno za sve. Osnovno obrazovanje mora biti unutar bezbjednog fizičkog dometa i da ga svi mogu priuštiti. Ministarstvo obrazovanja i kulture Republike Srpske i Prosvjetno-pedagoški institut nemaju kontrolne mehanizme i precizne mjere koje bi obezbijedile puni pristup obrazovanju djeci povratnika i djeci sa posebnim potrebama.

Do danas imamo kršenja prava djece povratnika time što nemaju mogućnost izučavanja nacionalne grupe predmeta što im je dozvoljeno po Zakonu o osnovnom obrazovanju Republike Srpske. Sva djeca koja žive u ruralnim područjima nisu uključena u nastavni proces jer nisu u mogućnosti doći do najbliže osnovne škole.

Djeca u osnovnim školama obilježavaju „dan škole“ koji je vezan za pravoslavni praznik i na taj način diskriminiraju prava drugih da daju jednak doprinos obilježavanju dana škole kroz vannastavne i druge aktivnosti. Nazivi škola veličaju „herojske ličnosti“ koji su bili direktni učesnici u destrukciji Srebrenice kroz historiju.

Ženska ljudska prava u Srebrenici nisu još uvijek dovoljno afirmisana. Žene su diskriminisane i kada je riječ o zapošljavanju, vrsti radnog mjesta koje im se nudi i visini plate. Žene povratnice još uvijek nisu prisutne u javnom, političkom, kulturnom, ekonomsko-socijalnom i privatnom životu.

Imajući u vidu navedene činjenice, neophodno je u daljem procesu implementacije odredaba o ljudskim pravima doći do kompromisa koji bi primjenom Dejtonskog mirovnog sporazuma smanjio kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda na najmanju moguću mjeru.

Na taj način potvrđujemo da su kršena ljudska prava i osnovne slobode u Srebrenici koja su osnova za povratak koji je bio uslovljen obnovom međuetničkog povjerenja

i procesom izgradnje mira zagaranovanim Dejtonskim mirovnim sporazumom.

Kao pretpostavka unapređenja ljudskih prava i osnovnih sloboda u Srebrenici i njihova zaštita u političkoj, pravnoj i socijalnoj strukturi Bosne i Hercegovine, u budućnosti se iskazuje kroz sljedeće zahvate:

- u budućnosti je neophodno intenzivirati povratak u Srebrenicu i time omogućiti temeljno pravo ljudi da nesmetano uživaju svoje privatno pravo na vlasništvo i pravo na dom;
- uspostaviti efikasnu lokalnu samoupravu u Srebrenici i stvoriti ekonomske uvjete da građani Srebrenice svojim radom i zapošljavanjem osiguraju sebi normalne uvjete za život;
- uspostaviti održive komunikacije i saradnju sa lokalnim i međunarodnim nevladinim organizacijama;
- omogućiti slobodno, aktivno i smisleno učešće građana u javnim poslovima;
- razviti strategiju za pristup medijima svim stanovnicima Srebrenice;
- Bosna i Hercegovina mora omogućiti svim građanima u Srebrenici da budu informisani i da učestvuju u procesu privatizacije;
- Republika Srpska je odgovorna donijeti domaće zakone koji bi bili u skladu sa međunarodnim zakonima o ljudskim pravima;
- entitet Republike Srpske i općina Srebrenica su obavezni uspostaviti međuentitetsku komunikaciju i saradnju, te saradnju sa nevaldinim sektorom;
- Bosna i Hercegovina, Republika Srpska i Općina Srebrenica su obavezne poduzeti mjere kompatibilne sa tekućom reformom pravosuđa koje će pomoći vraćanju povjerenja građana, posebno povratnika u pravosuđe i vladavinu prava na području općine Srebrenica;
- Republika Srpska i Općina Srebrenica su obavezne intenzivirati aktivnosti na reformi obrazovanja i registrovati djecu sa posebnim potrebama te razviti plan za zadovoljenje njihovih potreba i na taj način podići nivo shvatanja po pitanju

njihovog uključanja u redovni sistem obrazovanja.

- Republika Srpska i Ministarstvo za obrazovanje i kulturu Republike Srpske su obavezni razviti smislene kontrolne mehanizme i definisati konkretne mjere sa ciljem osiguranja punog pristupa obrazovanju djeci povratnicima koja se školuju u Srebrenici;
- Bosna i Hercegovina, Republika Srpska i općina Srebrenica su obavezne poduzeti konkretne mjere koje će sistematično integrisati principe GENDER jednakosti u svim aspektima društva.

Međunarodna zajednica je obavezna omogućiti da zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda bude jednaka, kao i na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine.

Međunarodni sud pravde je 26. februara 2007. godine donio presudu za kršenje Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida koji se desio u Srebrenici, od strane Savezne Republike Jugoslavije, koju je Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila 9. decembra 1948. godine.

Srebrenica je specifična i zbog toga što je u njoj oficijelno priznat genocid, pa zbog toga postoji i razlika u poštivanju ljudskih prava i osnovnih sloboda u odnosu na cijelu Bosnu i Hercegovinu. Zbog toga Srebrenica zaslužuje specijalan status koji bi joj omogućio sigurnost i povjerenje građana na ovim područjima.

Kroz realiziranje prethodnih pretpostavki, izgradili bi se unutrašnji standardi koji bi doprinijeli implementaciji Dejtonskog mirovnog sporazuma i kvalitetnijoj zaštiti ljudskih prava na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine.

Na ovaj način izgradili bi standarde koji bi omogućili Bosni i Hercegovini da se uključi u Evropsku uniju, na temeljima građanske demokratije, bez obzira na rasnu, vjersku, nacionalnu ili bilo koju drugu pripadnost.

SKRAĆENICE

AIZZ -Arhiv Instituta za istraživanje zločina
BH-Bosanskohercegovački
BiH-Bosna i Hercegovina
CEDAW-Konvencija za eliminaciju svih oblika diskriminacije nad ženama
CERD-Komitet za eliminaciju rasne diskriminacije/Međunarodna konvencija za eliminaciju svih oblika rasne diskriminacije
CPHRFF-Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda
CRC-Konvencija o pravima djeteta
ECHR-Evropska konvencija o ljudskim pravima
GFAP-Opšti okvirni sporazum, Dejtonski mirovni sporazum
ICCPR-Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
ICESCR-Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima
OUN-Organizacija ujedinjenih nacija
R BiH-Republika Bosna i Hercegovina
RS-Republika Srpska
RMAP-Projekat procjene stanja ljudskih prava i planiranje razvoja u BiH opštinama
SANU-Srpska akademija nauka i umjetnosti
SRRP-Program oporavka regije Srebrenica
STR-Strana
TZV-Takozvani
UDHR-Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima
UNHCR-Visoki komesar Ujedinjenih nacija za izbjeglice
UNOHCHR-Kancelarija Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava
UNPA-United Nations Peace (Zaštićene zone UN)
UNPROFOR-United Nations Protection Forces (Zaštićene snage Ujedinjenih nacija na ratištu u bivšoj Jugoslaviji)

LITERATURA

- [1] Bakšić-Muftić Jasna; Sistem ljudskih prava, Sarajevo, 2002. godine.
- [2] Dimitrijević, Vojin, Opšti (međunarodni) standardi ljudskih prava, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 1999. godine.
- [3] Hodžić Šaban, Migracije muslimanskog stanovništva iz Srbije u sjeveroistočnu Bosnu između 1788.-1862., Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, Knjiga II, Tuzla, 1958. godine.
- [4] Ibrahimagić Omer.; Država i nezavisnost Bosne i Hercegovine, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1997. godina.
- [5] Ivanišević Milivoje, Hronika našeg groblja ili slovo o stradanju srpskog naroda Bratunca, Milića, Skelana i Srebrenice; Komitet za prikupljanje podataka o izvršenim zločinima protiv čovečnosti i međunarodnog prava, Beograd-Bratunac, 1994. godine.
- [6] Mašić Nijaz, Srebrenica-agresija, izdaja, genocid, općina Srebrenica, Tuzla, 1999. godine.
- [7] Pobrić Nurko, Ustavno pravo, izd. Slovo, Mostar, 2002. godina
- [8] Sadiković Čazim; Politički sistem, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2000. god.
- [9] Sadiković Čazim, Evropsko pravo ljudskih prava, Magistrat, Sarajevo, 2001. godina
- [10] Informacija o stanju u oblasti povratka izbjeglica iz BiH, raseljenih osoba u BiH i povratnika i realizacije „Strategije BiH za provođenje Aneksa 7. Dejtonskog mirovnog sporazuma“, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Sarajevo, decembar 2004. godine.
- [11] Izvještaj o primjeni Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, januar 2004. godine.

- [12] Izvještaj o stanju ljudskih prava u BiH, 1997-2004. godina.
- [13] Rječnik pojmova iz oblasti ljudskih prava, Sarajevo: Helsinški komitet za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, 1999. godina.
- [14] Ljudska prava – časopis za sve pravno – političke probleme , Institut za ljudska prava Pravnog fakulteta u Sarajevu , 2000. godina
- [15] Temeljni akti o ljudskim pravima
- [16] Dom za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu, Godišnji izvještaj 2002., Sarajevo, 2002. godina.
- [17] Dom za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu, Priručnik za djelatnike, Sarajevo, 1999. godina.
- [18] Izvještaj o stanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, Helsinški komitet za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, 1997.-2004. godine;
- [19] UNDP-Izvještaj o stanju ljudskih prava u BiH općinama/opštinama/, Procjena stanja ljudskih prava i planiranje u BiH općinama/opštinama/(RAM), Sarajevo, april 2004. godine
- [20] Informacija o stanju u oblasti povratka izbjeglica iz BiH, raseljenih osoba u BiH i povratnika i realizacije „Strategije BiH za provođenje Aneksa 7. Dejtonskog mirovnog sporazuma“, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Sarajevo, decembar 2004. godine.
- [21] Izvještaj o primjeni Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, januar 2004. godine